

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 4. října 2022 ve věci č. 58342/15 – *De Legé proti Nizozemsku*

Senát čtvrté sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že postupem vnitrostátních orgánů, kdy byl stěžovatel pro účely daňového řízení povinen předložit dokumenty týkající se jeho zahraničních bankovních účtů, nedošlo k porušení práva neobviňovat sebe sama podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatel, původem ze Španělska, pobýval v Nizozemsku až do roku 2000, kdy se přestěhoval zpět do Španělska. V roce 2005 získala nizozemská daňová a celní správa od svých belgických protějšků informace o bankovních účtech nizozemských rezidentů vedených u X Bank v Lucembursku. Tyto informace byly z banky odcizeny a nalezeny v Belgii během trestního vyšetřování. Na jejich základě nizozemské orgány identifikovaly stěžovatele jako jednoho z majitelů účtů.

Správce daně zjistil, že měl stěžovatel více bankovních účtů, které nezohlednil ve svých daňových přiznáních. Proto byl správcem daně vyzván, aby oznámil všechny zahraniční bankovní účty a předložil kopie všech příslušných bankovních výpisů za období od roku 1995 do roku 2000. Stěžovatel se však odvolával na své právo neobviňovat sebe sama a sdělil, že za daných okolností žádosti o zaslání dokumentů nevyhoví. Správce daně poté vydal opravné daňové výměry za zdaňovací období 1995 a 1996 a uložil stěžovateli daňové penále, proti čemuž se stěžovatel odvolal.

V mezidobí v rámci občanskoprávního řízení o uložení předběžného opatření nařídil soudce stěžovateli pod hrozbou sankce sdělit veškeré informace týkající se bankovních účtů vedených v zahraničí a předložit požadované dokumenty. V souladu s tímto rozhodnutím stěžovatel předložil dva formuláře, jakož i bankovní výpisy a přehledy portfolia. Z dokumentů vyplývalo, že vlastní také bankovní účet vedený u X Bank v Lucembursku. Stěžovatel následně podal opravný prostředek i proti tomuto rozhodnutí, avšak Nejvyšší soud ponechal uložené daňové penále nedotčené.

II. Rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODS. 1 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že nizozemské státní orgány od něj pod nátlakem získaly dokumenty týkající se jeho zahraničních bankovních účtů za účelem jejich použití v daňovém řízení. Namítal, že tímto postupem bylo porušeno jeho právo neobviňovat sebe sama ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

a) Právo na spravedlivý proces

Soud úvodem připomněl, že dodržování požadavků spravedlivého procesu je třeba zkoumat v každém případě s ohledem na vývoj řízení jako celku, a nikoliv na základě izolovaného posouzení jednoho konkrétního aspektu nebo otázky, která je předmětem řízení. Nicméně nelze vyloučit, že určitý faktor může být natolik rozhodující, že umožní posoudit spravedlivost procesu v dřívější fázi řízení (*Ibrahim a ostatní proti Spojenému království*, č. 50541/08, 50571/08, 50573/08 a 40351/09, rozsudek velkého senátu ze dne 13. září 2016, § 251; *Beuze proti Belgii*, č. 71409/10, rozsudek velkého senátu ze dne 9. listopadu 2018, § 121–122).

Soud shledal, že případy týkající se daňových doplatků nebo daňových pokut se pro účely Úmluvy liší od tvrdého jádra trestního práva, a proto se záruky článku 6 v jeho trestní části nemusí nutně v plné míře uplatnit (*Jussila proti Finsku*, č. 73053/01, rozsudek velkého senátu ze dne 23. listopadu 2006, § 29–38 a § 45; *Segame SA proti Francii*, č. 4837/06, rozsudek ze dne 7. června 2012, § 59; *Chap Ltd proti Arménii*, č. 15485/09, rozsudek ze dne 4. května 2017, § 41 a § 44).

b) Právo neobviňovat sebe sama

Soud se následně vyjádřil k právu nevypovídat a právu neobviňovat sebe sama. Uvedl, že jde o obecně uznávané mezinárodní standardy, které tvoří základ práva na spravedlivý proces podle článku 6 Úmluvy. Jejich opodstatnění spočívá mimo jiné v ochraně obviněného před nepatřičným donucováním ze strany státních orgánů, což by mělo vést k zamezení justičních omylů a obecně k naplnění cílů článku 6 Úmluvy (*Ibrahim a ostatní proti Spojenému království*, cit. výše, § 266).

Podstata práva neobviňovat sebe sama spočívá v tom, že chrání osobu v situacích, kdy je vystavena nějaké formě nátlaku nebo donucení ze strany státních orgánů (*Serves proti Francii*, č. 20225/92, rozsudek ze dne 20. října 1997, § 47; *Bykov proti Rusku*, č. 4378/02, rozsudek velkého senátu ze dne 10. března 2009, § 102) za účelem získání informací, které by ji mohly usvědčit z trestného činu v rámci vedeného trestního řízení (*Weh proti Rakousku*, č. 38544/97, rozsudek ze dne 8. března 2004, § 42-43; *Wanner proti Německu*, č. 26892/12, rozhodnutí ze dne 23. října 2018, § 24).

Zákaz sebeobviňování se však nevztahuje na použití materiálů v trestním řízení, které sice mohou být získány od obviněného za použití donucovacích prostředků, ale jejichž existence je na jeho vůli nezávislá. Mezi ně se řadí dokumenty získané na základě soudního příkazu, vzorky dechu, krve a moči či tělesné tkáně pro účely DNA testů (*Saunders proti Spojenému království*, cit. výše, § 69). Soud však dodal, že v případech, kdy byly k získání informací použity prostředky neslučitelné s článkem 3 Úmluvy, právo neobviňovat sebe sama je možné aplikovat (*Jalloh proti Německu*, č. 54810/00, rozsudek ze dne 11. června 2006, § 105, § 108, § 115–116). I když je však toto právo použitelné, není absolutní: ne každé přímé donucení zasáhne do samotné podstaty chráněného práva, a tím založí porušení článku 6. Soud v této souvislosti zkoumá povahu a míru donucení, existenci příslušných záruk v daném řízení a zejména způsob využití získaného materiálu (*Allan proti Spojenému království*, č. 48539/99, rozsudek ze dne 5. listopadu 2002, § 44).

c) Zákaz sebeobviňování a donucení k předložení dokumentů ve finančněprávních případech

Podle judikatury Soudu právo neobviňovat sebe sama automaticky neznamená zákaz využití donucovacích prostředků státních orgánů k získání potřebných informací od daňových poplatníků za účelem řádného stanovení daňové povinnosti. Dotčené právo nelze vykládat v tom smyslu, že by poskytovalo obecnou imunitu jednáním motivovaným snahou vyhnout se vyšetřování finančních orgánů (*J. B. proti Švýcarsku*, č. 31827/96, rozsudek ze dne 3. května 2001; *Allen proti Spojenému království*, č. 76574/01, rozhodnutí ze dne 10. září 2002).

Soud dále shrnul, že k použitelnosti práva neobviňovat sebe sama je nezbytné naplnit dva základní požadavky. Zaprvé zde musí existovat nějaká forma nátlaku či donucení vyvíjená státními orgány na danou osobu. Zadruhé je nutné, aby buď vůči této osobě bylo vedeno stávající či předpokládané trestní řízení, tj. existovalo zde „trestní obvinění“ v autonomním významu článku 6 Úmluvy, nebo aby byla informace získána mimo trestní řízení následně použita v takovém řízení (*Eklund proti Finsku*, č. 56936/13, rozhodnutí ze dne 8. prosince 2015, § 51).

Z judikatury Soudu vyplývá, že získání listinných důkazů pod hrozbou sankcí v daňovém řízení nespadá do působnosti ochrany práva neobviňovat sebe sama, pokud jsou státní orgány schopny dokázat, že cílem použití donucovacích prostředků je získání již existujících dokumentů – tedy ne dokumentů, které byly vytvořeny v důsledku samotného donucení pro účely trestního řízení – přičemž tyto dokumenty jsou pro dané vyšetřování relevantní a státní orgány o jejich existenci vědí (*J. B. proti Švýcarsku*, cit. výše, § 69).

V projednávané věci Soud poznamenal, že dokumenty, které stěžovatel předložil, se sestávaly jednak z formulářů vyplněných stěžovatelem, v nichž uvedl, že má bankovní účet u X Bank v Lucembursku, jednak z přehledů portfolia a bankovních výpisů tohoto účtu. Z předešlého řízení vyplynulo, že formuláře nebyly použity pro uložení penále. Soud se proto zabýval pouze posouzením splnění předpokladů pro uplatnění práva neobviňovat sebe sama ve vztahu k použití přehledu portfolií a bankovních výpisů.

Soud konstatoval, že řízení o námitkách proti uložení daňové pokuty spadá do působnosti článku 6 Úmluvy v jeho trestní části. Dokumenty, které byly použity pro opětovné stanovení pokuty, byly navíc

od stěžovatele získány na základě určité formy donucení (uložení předběžného opatření vnitrostátního soudu) a pod hrozbou sankce. Oba předpoklady pro použitelnost práva neobviňovat sebe sama tak byly naplněny.

Dále se Soud zabýval otázkou, zda použití výše vymezených dokumentů spadalo do rozsahu ochrany poskytované dotčeným právem. V kontextu toho poukázal na skutečnost, že se jednalo o již existující dokumenty, o jejichž existenci příslušné orgány věděly, neboť náležely k lucemburskému bankovnímu účtu stěžovatele. V rozhodnutí vnitrostátního soudu o předběžném opatření bylo navíc konkrétně uvedeno, jaké dokumenty měl stěžovatel předložit. Nadto Soud však poznamenal, že stanovení sankce v předběžném opatření nelze považovat za zacházení rozporné s článkem 3 Úmluvy.

Soud proto uzavřel, že použití bankovních výpisů a přehledů portfolia, týkajících se účtu stěžovatele, jež byly získány na základě soudního příkazu pod hrozbou sankce, nespadá do rozsahu ochrany práva neobviňovat sebe sama. Nebylo tedy zasaženo do stěžovatelova práva na spravedlivý proces. Vzhledem k uvedenému Soud rozhodl, že daný zásah nepředstavoval porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.